

3. Бондар О.П. Кредитування населення на споживчі потреби: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит». Київ, 2007 19 с.

4. Короткий курс лекцій з дисципліни «Гроші. Кредит. Банки». URL: https://studme.com.ua/1595021012916/bankovskoe_delo/potrebitelskiy_kredit.htm.

5. Кудряшов С.В. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит». Ірпінь, 2007. 19 с.

6. Осадчий Є. Сучасний стан та проблеми банківського споживчого кредитування в Україні. Ринок цінних паперів України. 2013. № 11–12. С. 97–102.

7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. 10.

8. Офіційний сайт «Ощадбанку». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua/>.

9. Проценти по ипотеке в разных странах 2018. URL: <https://ipoteka.finance/country/procenty-po-ipoteke-v-raznyh-stranah-2018.html>.

10. Туган-Барановський М.І. Основи політичної економії; авт. пер. і вступ. ст. С.М. Злупко. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 628 с.

11. Чайковський Я.І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. Економічний аналіз. 2017. Т. 27. № 1. С. 156–163. ISSN 1993-0259.

12. Шаповал О.А. Інструменти мінімізації ризику банківського споживчого кредитування. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 1. С. 226–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_1_29.

13. Шевалдіна В.Г. Сучасний стан кредитування населення в Україні. Фінанси, облік і аудит. 2013. Вип. 1 (21). С. 171–180. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/Foa_2013_1_23.pdf.

14. Яковенко Н.В. Актуальні аспекти теорії та практики кредитування населення в умовах ринкової економіки. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 2. С. 313–323.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

BANKING LENDING IN UKRAINE: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

УДК 339.172(477)

Гаврилко Т.О.

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку і аудиту
Національний авіаційний університет
Науменко В.С.
студент
Національний авіаційний університет

У статті досліджено стан банківського кредитування в Україні та чинники, що впливають на ефективність діяльності вітчизняних банківських установ. Проаналізовано зміни складників кредитного портфеля банків за період 2015–2017 рр. Визначено умови підвищення якості кредитного портфеля банківських установ та вдосконалення кредитної діяльності вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: банківська система, банківське кредитування, кредитний ринок, кредитний портфель, проблемні кредити.

В статье исследованы состояние банковского кредитования в Украине и факторы, влияющие на эффективность деятельности отечественных банковских учреждений. Проанализированы изменения составляющих кредитного портфеля банков за

период 2015–2017 гг. Определены условия повышения качества кредитного портфеля банковских учреждений и усовершенствования кредитной деятельности отечественной банковской системы.

Ключевые слова: банковская система, банковское кредитование, кредитный рынок, кредитный портфель, проблемные кредиты.

The state of bank lending in Ukraine and factors influencing on the efficiency of domestic banking institutions were reviewed in the article. The changes of components of the loan portfolio of banks for the period 2015-2017 were analyzed. The conditions for improving the quality of the credit portfolio of banking institutions and improving the credit activity of the domestic banking system have been determined.

Key words: banking system, bank lending, credit market, loan portfolio, problem loans.

Постановка проблеми. Процеси зростання ВВП України безпосередньо пов'язані з кредитуванням бізнесу. Активність банківського кредитування за забезпечення сприятливих для споживачів умов вагомою мірою визначає темпи відновлення економіки за рахунок стимулювання розвитку вітчизняного виробництва. Реальний сектор економіки повинен знаходитися у центрі уваги банківських структур, які б могли забезпечити прийнятний рівень величини ставки за кредитами, що дало б змогу спрямовувати одержані

кошти на інноваційний розвиток підприємств, їх модернізацію та переоснащення.

Сучасне банківське кредитування підтверджує свою ефективність у короткостроковій перспективі; що стосується системи довгострокових кредитів, то політика Національного банку повинна набути нових форм на основі застосування більш дієвих методів впливу на кредитні відносини, що забезпечило б у кінцевому підсумку формування раціональної моделі економічного зростання в Україні. Найбільшою мірою це стосується суб'єктів

господарювання пріоритетних галузей промисловості, які здатні забезпечити зміну експортно-сировинної моделі вітчизняної економіки на інноваційно-технологічну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові дослідження у сфері банківської кредитної діяльності представлено в працях таких зарубіжних та вітчизняних учених, як: Г. Азаренкова, І. Ансофф, І. Балабанов, О. Береславська, І. Бланк, Є. Брігхем, І. Брітченко, О. Василик, О. Васюренко, Т. Васильєва, А. Величко, О. Вовчак, Н. Волкова, В. Геєць, Р. Герасименко, А. Герасимович, О. Дзюблюк, В. Дудченко, Т. Євенко, Е. Кейл, О. Колодізев, Ю. Колобов, Т. Косова, В. Кравець, Т. Косова, О. Криклій, М. Кужелев, О. Лаврушин, І. Лютий, В. Міщенко, Е. Морсман, В. Опарін, І. Парасій-Вергуненко, А. Поддєрьогін, Л. Примостка, П. Роуз, І. Сало, Б. Самородов, Р. Слав'юк, А. Череп, Р. Холт, О. Хмеленко, Н. Шелудько.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану банківського кредитування в Україні та визначення умов підвищення ефективності кредитної діяльності вітчизняної банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Становлення банківської системи України за період незалежності пов'язане з подоланням великої кількості криз: 1994 р., 1998 р., 2004 р., 2008–2009 рр., 2014–2015 рр. 2017 р. виявився сприятливим для вітчизняних банків, їхній стан нормалізувався, про що свідчить позитивна динаміка багатьох показників: зростання споживчого кредитування, відновлення корпоративного гривневого кредитування починаючи з другого півріччя (не враховуючи «ПриватБанк»). Однак фінансовий результат діяльності банків мав від'ємне значення, що пов'язано зі збитковою діяльністю 18 банків.

Порівняно з попереднім роком кількість банків за 2017 р. зменшилася на 14 і становила 82 банки. Із 14 банків чотири трансформувалися у фінансові компанії, один банк було приєднано до іншого, інші були оголошені неплатоспроможними. Як вважають фахівці, на фінансову стабільність банківської системи це не здійснило вирішального впливу, враховуючи, що питома вага цих банків у загальних активах банківської системи становила 1,7%.

За період 2015–2017 рр. спостерігається постійне зменшення кількості банків: у 2015 р. їх кількість становила 163, у 2016 р. – 96 од. Незначні зміни в кількості за цей період стосуються банків з іноземним капіталом: у 2015 р. їх налічувалося 41, у 2016–2017 рр. – 38 од. [1].

Що стосується структури власності активів, то в 2015 р. банкам із державною часткою належало 28%, частка банків іноземних банківських груп та банків із приватним українським капіталом становила по 36%; у 2016 р. вагомо зросла частка державних банків – до 52%, банків іноземних банківських груп – до 35%, а банків із приватним українським капіталом зменшилася до 13%.

Для 2017 р. є характерним подальше збільшення питомої ваги державних банків у чистих активах – до 55%, відповідне зменшення частки банків іноземних банківських груп – до 32%; частка банків із приватним українським капіталом залишилася незмінною – 13% (рис. 1). Окрім того, у 2017 р. спостерігається помірне зростання рівня концентрації (20 банківським установам належить 90,7% чистих активів).

За період 2015–2017 рр. спостерігається певне збільшення чистих активів банківської системи: у 2015 р. – 1 254,39 млрд. грн., у 2016 р. – 1 256,3 млрд. грн., у 2017 р. – 1 336,36 млрд. грн.

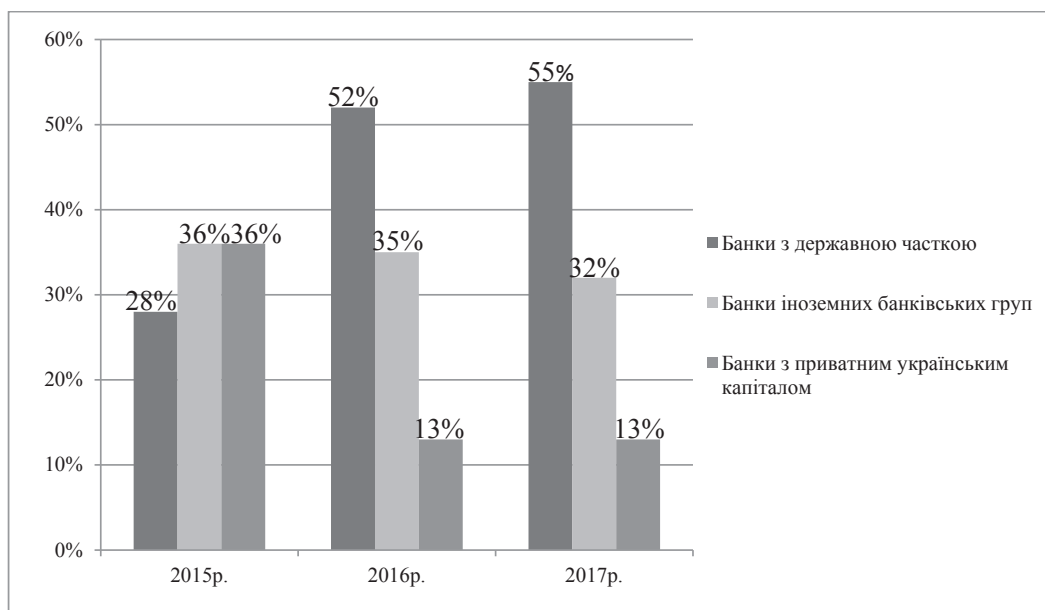

Рис. 1. Структура власності активів, 2015–2017 рр.

Однак аналіз зміни чистих активів протягом кожного року свідчить про їх нестабільну величину, наприклад у 2017 р. на 01.01 їх величина становила 1 256,3 млрд. грн., на 01.04 – 1 266,03 млрд. грн., на 01.07 – 1 237,92 млрд. грн., на 01.10 – 1 280,71 млрд. грн. Це явище пояснюється впливом таких чинників, як рівень стабільності на валютному ринку, курсові ризики, динаміка вкладень в ОВДП (портфель ОВДП по банківській системі збільшився у 2017 р. на 107 млрд. грн.).

Фінансовий результат діяльності банківської системи за період 2015–2017 рр. є негативним: за результатами 2015 р. він становив -66 600 млн. грн., 2016 р. – -159 386 млн. грн., 2017 р. – -24 360 млн. грн. Різке збільшення збитків у 2016 р. зумовлене зростанням величини відрахувань у резерви в четвертому кварталі, що пов'язано з процесами націоналізації ПАТ «КБ «ПриватБанк».

Скорочення величини збитків за 2017 р. пояснюється зменшенням кількості неприбуткових банків – із 29 в 2016 р. до 18. Найбільшу величину збитків у 2017 р. одержали чотири банки; на першому місці виявився державний ПАТ «КБ «ПриватБанк» через необхідність дорезервування кредитного портфелю, що був сформований колишніми акціонерами [2].

Проаналізуємо, як змінювалася величина кредитного портфеля українських банків за період 2015–2017 рр. Умови, в яких формувався кредитний портфель банків, в останні роки були вкрай несприятливі: спад реальної економіки, ріст безробіття, девальвація гривні, відсутність контролю держави над певними територіями. Однак у цілому кредитний портфель банків зберігав тенденцію до зростання: у 2015 р. він становив 965,09 млрд. грн., у 2016 р. – 1 005,92 млрд. грн., у 2017 р. – 1 042,80 млрд. грн. Зміна середніх відсоткових ставок за кредитами в національній і іно-

земній валютах носила нестабільний характер: середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті на кінець 2015 р. становила 21,47%, на кінець 2016 р. – 17,7%, на кінець 2017 р. – 21,16%. Середня відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті за аналогічні періоди мала значення 6,88%, 8,2% та 7,32% відповідно.

Кредити юридичним особам за аналізований період становили: у 2015 р. – 785,918 млрд. грн., у 2016 р. – 847,092 млрд. грн., у 2017 р. – 870,302 млрд. грн. Кредити, надані фізичним особам, становили: у 2015 р. – 152,971 млрд. грн., у 2016 р. – 157,385 млрд. грн., у 2017 р. – 170,938 млрд. грн. (рис. 2).

Незважаючи на тенденцію до росту кредитування фізичних осіб, НБУ вважає, що за рівнем кредитування у цьому сегменті Україна й надалі залишається на останньому місці в Європі. Дійсно, у структурі ВВП України обсяг кредитів домогосподарств становить 6%, а в розвинених країнах – 60%. Щодо таких країн, як Польща і Чехія, де успішно здійснено реформи, величина цього показника досягає 40%.

Стосовно реального сектору економіки представники НБУ констатують поліпшення ситуації: «Рентабельність у більшості галузей перевищує докризові показники. Підприємства генерують достатньо коштів для вчасного обслуговування кредитів, з'являється все більше привабливих для нового кредитування компаній. За збереження макрофінансової стабільності та прогресу в захисті прав кредиторів варто очікувати пришвидшення зростання нових кредитів бізнесу, насамперед малому та середньому» [3].

Особливої уваги потребує аналіз проблемних кредитів (NLP – Non-performing loans) у кредитному портфелі банківських установ. Як відомо, частка проблемних кредитів – це один із показників якості

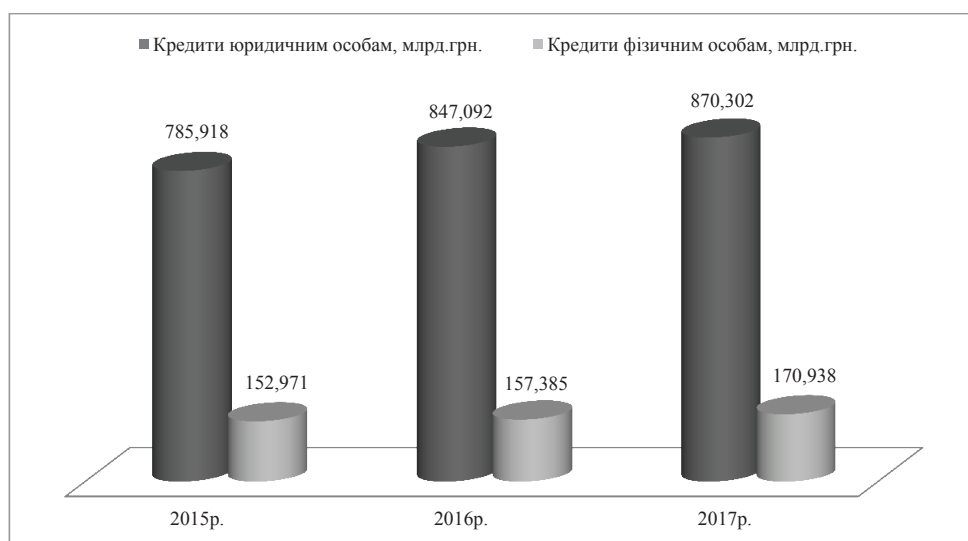

Рис. 2. Надані кредити за 2015–2017 рр.

кредитного портфеля банківських установ. Відповідно до рекомендацій МВФ, кредити належать до проблемних, якщо сума щодо оплати основної суми та відсотків по них прострочені на три місяці або більше, менше ніж на 90 днів, але національні норми нагляду вважають, що обслуговування такого кредиту є слабким або незадовільним.

Національним банком України визнано, що в нашій країні встановлено рекорди у світовому масштабі щодо проблемних кредитів, які знаходяться в кредитних портфелях банків. На кінець 2015 р. величина проблемних кредитів становила 213 311 млн. грн., у 2016 р. – 307 812 млн. грн., у 2017 р. – 594 999 млн. грн.

На кінець 2017 р. питома вага проблемних кредитів становила 54,54% сукупного портфеля банків (у 2016 р. – 54,9%); питома вага NLP-кредитів у «ПриватБанку» досягла 87,64% (у 2016 р. – 80,61%), в інших банках із державним капіталом – 55,75% (у 2016 р. – 69,96%). Зросла частка проблемних кредитів і в банках з українським приватним капіталом – до 24,08% (у 2016 р. – 23,31%). Лише у банків з іноземним капіталом частка NLP-кредитів зменшилася до 41% (у 2016 р. – 47,57%)

Найбільша величина проблемних кредитів, сконцентрована в державних банках, переважно стосується корпоративного сектору і має достатньо тривалий термін існування починаючи з періоду фінансової кризи 2008 р.; основна причина цієї проблеми полягає не стільки в застійних явищах в економіці, процесах девальвації та стагнації, скільки в недосконалому законодавстві, яке створило умови, за яких вигідніше судове оспорування із завідомо позитивним рішенням, ніж повернення кредитів.

До того часу, поки проблемні кредити будуть знаходитися на банківських балансах, банки будуть вимушені формувати суттєві резерви для їх покриття. Є очевидним, що процеси обслуговування багатьох проблемних кредитів уже не відновляться, і для банків є тільки два шляхи вирішення цієї проблеми: або продаж, або списання цих кредитів.

На думку експертів у банківській сфері, зростання впливу державних банків є небажаною тенденцією і необхідне зменшення державної присутності в банківській системі, для чого Міністерство фінансів повинно сформувати стратегію розвитку державних банків. Як свідчить статистика, попри те, що в державному секторі акумульований основний кредитний портфель системи, питома вага кредитів, що надаються ним населенню, становить нині лише 11% (в іноземному – 22%, українському – 16%).

Фактично державні банківські установи кредитують реальний сектор економіки, а приватні – населення. Очевидно, що є нагальною зміна вектору поведінки суб'єктів банківської системи щодо

орієнтації банків приватного сектору на корпоративний сегмент, ураховуючи, що вони набагато меншою мірою схильні до продукування корупційних схем і більшою мірою здатні забезпечити зростання якості кредитного портфелю.

За прогнозами міжнародного рейтингового агентства Moody's, до кінця 2018 р. питома вага проблемних кредитів українських банків зменшиться на 40–50% від валових кредитів банків. Як вважає Moody's, умови фінансування у нашій країні поліпшуються, банківські резерви відновилися за рахунок зовнішніх вливань капіталу і націоналізації «ПриватБанку», проблемні кредити нині достатньою мірою забезпечені резервами. Однак аналіз стану кредитного портфеля вітчизняних банків за п'ять місяців 2018 р. не додав особливого оптимізму. Оприлюднені Національним банком України дані (починаючи з березня 2017 р. НБУ щомісячно публікує статистику щодо робочих (дефолтних) кредитів, складену на основі вимог Постанови про оцінку кредитних ризиків № 351 від 30 червня 2016 р. [4]) свідчать про те, що на 2 липня частка проблемних кредитів становила 56%. Це означає, що з початку 2018 р. частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банків зросла на 1,55% за зростання обсягу портфелю за цей період на 2,75%.

Виходячи із ситуації, що склалася, одним зі стратегічних завдань держави до 2022 р. є суттєве зменшення кількості проблемних кредитів, чому можуть сприяти прийняття і подальша реалізація законопроекту «Про діяльність з управління заборгованістю», розробленого групою фахівців під керівництвом консультанта ЄБРР за підтримки НБУ. Цей документ націлений на створення правового поля діяльності компаній з управління заборгованістю в Україні, формування конкурентного середовища на вторинному ринку кредитів, визначення правових основ щодо передачі прав вимоги за заборгованістю, включаючи і банківську сферу [5].

Передбачається створення нового виду небанківських фінансових установ – компаній з управління заборгованістю, наділених правами купівлі у банківських установ заборгованості боржників за ринковими цінами і подальшою можливістю вибору варіантів дій: домовленість із боржником щодо способів погашення заборгованості; реструктуризація заборгованості (передбачаючи і можливість прощення боргу); управління майном боржника. Законодавчі зміни, що будуть здійснені відповідно до цього закону, будуть сприяти активізації кредитування за рахунок іноземних інвестицій міжнародних суб'єктів вторинного ринку кредитів.

Успішний розвиток банківського кредитування в Україні можливий за умови:

– забезпечення довгострокової макроекономічної стабільності в країні, прискорення економічного зростання, скорочення дефіциту бюджету та платіжного балансу, зростання довіри до влади;

– удосконалення законодавчої бази для забезпечення захисту прав власності, прав інвесторів та кредиторів;

– здійснення фінансової реструктуризації, формування системних рішень щодо очищення кредитного портфеля від NLP-кредитів з обов'язковою участю держави;

– застосування нових показників діяльності банків, що виходять із вимог Базель III;

– розроблення стратегії розвитку та управління державними банками;

– діджиталізації банківського сектору;

– вдосконалення механізму фінансового моніторингу;

– створення умов для розвитку малих банків із забезпеченням мотивації до вдосконалення їх організаційної структури з використанням принципів сучасного корпоративного управління.

Висновки з проведеного дослідження. Нині банківська система України відновлюється після кризи. Однак перепоною до збільшення рентабельності українських банків є висока частка проблемних кредитів в їхніх кредитних портфелях. Підвищення якості кредитного портфеля банківської системи й у цілому ефективності банківської кредитної діяль-

ності можливе за умови нарощування темпів розвитку української економіки, оздоровлення фінансового сектору, підвищення рівня платоспроможності позичальників і наявності перспективних проєктів для кредитування. Нагальним є розроблення стратегії щодо розвитку державних банків для забезпечення здорової конкуренції в банківському секторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи / Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: <http://rurik.com.ua/documents>.

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.

3. Звіт про фінансову стабільність / Національний банк України. 2017. № 4. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document>.

4. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

5. Оксанич Р. Управління заборгованістю. Чого очікувати боржникам? URL: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/upravlinnya-zaborgovanisty-u-c>.

ДІАГНОСТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АПК

DIAGNOSTICATING OF EFFICIENCY OF APPLICATION OF INSTRUMENTS OF BUDGETARY FINANCING OF INNOVATIVE PROCESS IS IN AIC

У статті розглянуто інструменти бюджетного фінансування інноваційного процесу в АПК. Встановлено особливості та специфічні риси державних асигнувань на потреби галузі. Співставлено бюджетні видатки на галузь та інноваційний процес зокрема. Проведено діагностику ефективності фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК. Обґрунтовано доцільність переорієнтації державного фінансування аграрного сектору у вектор бюджетного фінансування його інноваційного процесу.

Ключові слова: бюджетне фінансування, видатки, фінансове забезпечення, інноваційна діяльність, інноваційний процес, АПК.

В статье рассмотрены инструменты бюджетного финансирования инновационного процесса в АПК. Установлены особенности и специфические черты государственных ассигнований на потребности отрасли. Сопоставлены бюджетные расходы на отрасль и инновационный процесс в частности. Проведена диагностика эффективности финансового обеспечения инновационного

процесса в АПК. Обоснована целесообразность переориентации государственного финансирования аграрного сектора в вектор бюджетного финансирования его инновационного процесса.

Ключевые слова: бюджетное финансирование, расходы, финансовое обеспечение, инновационная деятельность, инновационный процесс, АПК.

In the article the instruments of the budgetary financing of innovative process are considered in AIC. Features and specific lines of state assignments are set on the necessities of industry. Budgetary charges are confronted on industry and innovative process in particular. Diagnostics of efficiency of the financial providing of innovative process is conducted in AIC. Expediency of reorientation of the state financing of agrarian sector is reasonable in the vector of the budgetary financing him innovative process.

Key words: commercialization, producer innovation, recipient of innovation, funding center, innovation development, innovative product.

УДК 336.025.12:330.341.1

Думанська І.Ю.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницький національний університет